

Арғынғазинов А.А.,
«Мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қоры» АҚ
Басқарма төрағасы

РЕСМИ ЖҰМЫСҚА ОРНАЛАСУ ӘЛЕУМЕТТІК КЕПІЛДІКТЕРДІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТЕДІ

Лайықты еңбекке құқық пен оған жалақының әділ төленуі маңызды конституциялық кепілдіктердің бірі болып табылады. Жұмыс істейтін халықты әлеуметтік қорғаудың тиісті деңгейімен қамту да осы ұғымдармен тығыз байланысты.

Біздің еліміздегі еңбек қатынастары мен халықтың әлеуметтік қорғалуын реттеудің заңнамалық негізі Еңбек және Әлеуметтік кодекстері болып табылады.

Мәселен, Еңбек кодексі жұмыс беруші мен жұмыскер арасындағы құқықтық қатынастарды, атап айтқанда еңбек ақы төлеу, демалыстар беру, еңбекке уақытша жарамсыздық парағын төлеу, еңбек қатынастары тараптарының құқықтары мен міндеттері, сондай-ақ еңбекті қорғау және қауіпсіздік мәселелерін реттейді.

Ал, Әлеуметтік кодекс **әлеуметтік қорғау саласындағы мемлекеттің, жұмыс берушілердің және азаматтардың ортақ жауапкершілігінің** басты шарттарын айқындайды, оған өмір сүру сапасы, әлеуметтік әл-ауқат, сондай-ақ әлеуметтік тәуекелдерді азайту үшін жауапкершілікті тең дәрежеде бөлу арқылы қол жеткізіледі.

Сонымен қатар, Әлеуметтік кодекс азаматтардың өздерінің әлеуметтік құқықтары мен міндеттері туралы білімдерінің бірыңғай көзі болып табылады, сондай-ақ халықтың әлеуметтік әл-ауқатына автоматтандырылған мониторинг жүргізуге мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасында 2005 жылдан бастап енгізілген міндетті **әлеуметтік сақтандыру жүйесі әлеуметтік тәуекелдер туындаған жағдайда жұмыс істейтін азаматтарды** әлеуметтік қорғаудың қосымша деңгейі болып табылады.

Осыған байланысты, жұмысқа орналасу кезінде міндетті түрде еңбек шарттарын жасау ерекше маңызға ие. Мұндай жағдайларда жұмыс беруші Мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қорына (Қор) автоматты түрде өз қаражаты есебінен ай сайынғы **әлеуметтік аударымдарды төлеп отыруға міндетті болады.**

Міндетті әлеуметтік сақтандырумен жұмыс істейтін зейнеткерлерді (*ерлер – 63 жас және әйелдер - 61 жас*) қоспағанда, азаматтар мен қандастар, сондай-ақ Қазақстан Республикасының аумағында тұрақты тұратын, Қазақстан аумағында кіріс алып келетін қызметті жүзеге асыратын шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдар қамтылған.

Қазіргі уақытта, Қорға әлеуметтік аударымдарды жұмыс берушілер, жеке кәсіпкерлер және жеке практикамен айналысатын адамдар ғана төлемейді, 2023 жылғы 1 шілдеден бастап Әлеуметтік кодекстің қабылдануына байланысты міндетті әлеуметтік сақтандырумен қамту жаңа санаттармен кеңейтілді, бұл:

- жүріп-тұруы қиын 1-топтағы мүгедектігі бар адамды бірге алып жүру қызметтерін көрсететін **жеке көмекшілер;**
- ал **2025 жылғы 1 қаңтардан бастап** салық агенттерімен жасалған **азаматтық-құқықтық сипаттағы шарттар бойынша** жұмыстарды орындайтын (қызметтерді көрсететін) жеке тұлғалар да сақтандыру жүйесімен қамтылатын болады.

Сондай-ақ, 2025 жылғы 1 қаңтардан бастап әлеуметтік салықтың мөлшерлемесі 11%, ал әлеуметтік аударымдар мөлшерлемесі 5% құрайтын болады.

Бұл ретте, Салық кодексінің нормаларына сәйкес төлеушілердің бюджетке төлеуге жататын әлеуметтік салық сомасы **есептелген әлеуметтік аударымдардың сомасына азайтылады.**

Әлеуметтік кодексте әлеуметтік аударымдарды төлеудің нақты мерзімі белгіленген, яғни есепті айдан кейінгі айдың **25-інен кешіктірмей төлеу керек**. Әлеуметтік аударымдар жұмыс берушінің жұмыскерге еңбекақы түрінде төлеуге жұмсаған шығыстарынан жүзеге асырылады.

Сонымен қатар, республикалық бюджет туралы заңда белгіленген тиісті кезеңге арналған **бір ең төменгі жалақыдан (ЕТЖ) кем болмайтын және жеті еселенген мөлшерінен аспайтын** деңгейде әлеуметтік аударымдарды есептеу объектісінің ай сайынғы ең төменгі және ең жоғары мөлшері белгіленген.

Жұмыскерлердің кірісінен әлеуметтік төлемдер мен жеке табыс салығын (ЖТС) төлеу міндеттемелерін орындауды жеңілдету мақсатында 2023 жылдан бастап Бірыңғай төлем (БТ) енгізілді.

Төлеуші БТ құрамында бір сомамен міндетті зейнетақы жарналарын, әлеуметтік аударымдарды, сондай-ақ міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыруға жарналар мен аударымдарды төлейді, содан кейін «Азаматтарға арналған үкімет «Мемлекеттік корпорациясы» КЕАҚ осы әлеуметтік төлемдерді бюджеттен тыс қорларға бөледі.

Осындай оңайлатылған төлемді Салық кодексінде көзделген арнаулы салық режимдерін қолданатын **микро - және шағын кәсіпкерлік субъектілері болып табылатын дара кәсіпкерлер** мен заңды тұлғалар төлеуге құқылы.

2025 жылғы 1 қаңтардан бастап БТ мөлшерлемесі салық салу объектісінің 23,8%, сәйкесінше БТ құрамындағы әлеуметтік аударымдар мөлшерлемесі 4,5% құрайтын болады.

Әлеуметтік қамсыздандырудың маңыздылығын ескере отырып, қолданыстағы заңнамада әлеуметтік аударымдардың уақтылы және толық төленуіне бақылау көзделген, және ол **мемлекеттік кірістер органдарына** жүктелген.

Міндетті әлеуметтік сақтандырудың **ынтымақтастық қағидаттарына негізделгенін** атап өткен жөн, өйткені әлеуметтік аударымдар барлық жұмыс істейтін азаматтар үшін төленеді, ал Қордан төленетін төлемдерді тек **еңбекке қабілеттілігінен айырылу, асыраушысынан айырылу, жұмысынан айырылу, жүктілікке және босануға, жаңа туған баланы асырап алуға, бала күтіміне байланысты кірістерінен айырылу әлеуметтік тәуекелі туындаған** адамдар ғана алады.

Бұл ретте, әлеуметтік төлемдердің мөлшері әлеуметтік аударымдардың төленген сомаларының көлеміне, олардың уақтылы төленуі мен ұзақтығына тікелей байланысты болады. Сақтандыру жүйесі осындай қағидаттарда жұмыс істей отырып, азаматтарды әлеуметтік қолдаудың қосымша нысаны болып табылады.

Осыған байланысты, жұмыс істейтін халықтың Қорға төленген әлеуметтік аударымдар сомасы туралы ақпарат алуы өте маңызды.

Қазіргі уақытта мұндай мүмкіндік egov.kz электрондық үкімет порталы, банктердің мобильді қосымшалары арқылы онлайн режимде, сондай-ақ «Азаматтарға арналған үкімет» Мемлекеттік корпорациясының (ХҚКО) бөлімшелері мен Қордың филиалдары арқылы іске асырылды.

Осылайша, **заңнама талаптарына сәйкес ресімделген ресми еңбек қатынастары өте** маңызды, бұл жұмыс істейтін азаматтар үшін көзделген **әлеуметтік қамсыздандыруға кепілдік беріп қана қоймай** сонымен қатар, **көлеңкелі экономикаға қарсы күресте заңды жұмыспен қамтуға ынталандыру** болып табылады.